

Be a Lush or Eat a Hamantash?

Mitzva of Drinking on Purim

בענין חייב איניש לבסומי בפוריא

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת תצוה

February 27th, 2010

1) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד ב

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחיייה. לשנה אמר ליה: בנית מר ועבידי סעודת פורים בהדי הדדי! - אמר ליה: לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא

2) ר"ף מסכת מגילה דף ג עמוד ב

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן

3A) ר"ן על הר"ף מסכת מגילה דף ג עמוד ב

מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. דאמרינן בגמ' דמיחייב למימר ברוך מרדכי ארור המן ברוכה אסתור ארורה זרש [גם] חרבוה זכור לטוב ומיחייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר וכתב רבינו אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא כדאי' בגמ' אידחי' ליה מימרא דרבא ולא שפיר דמי למעבד הכי

38) בעל המאור מסכת מגילה דף ג עמוד ב

אמר רבה חייב איניש לבסומי בפוריא כו' כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה א"ל תא נעביד כו' אידחי' ליה מימרא דרבה ולית הלכתא כוותיה ולא שפיר דמי למעבד הכי.

4) ספר האשכול הלכות פורים סימן ח'

והרב ר' אפרים ב' מרפיינו עלה עובדא קם רבה ושחטיה לר' זירא על דאבסום ולשנה הגאה כדאמר לי נעבד פורים כהודי אל ר' לאי בכל שעתא מתרחיש ניסא, ממילא ארור מרדכי ולא שר' למיכסר אבי. ולי' חסותב נ' דבסאן ראי' דצריך לבסומי, דאי לא הליל נעבד סעודת מרדכי ולא נבסם.

5) פרי חדש סימן תרצה

[Small text block, likely a quote or reference, partially illegible]

6) שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצו

בפרי חדש הקשה על רבינו אפרים..... ולכאורה י"ל דבירושלמי [פ"א ה"ד] איתא, סעודת פורים בשבת מאחרים אחר שבת, דימי פורים צרכים שיהי' ניכר שעושה לשם פורים משא"כ בשבת אין היכר, עיין מג"א סס"ו תרפ"ח. והנה בחולין קי"א ע"א מי עדיפת לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג, משמע סעודה לכבוד תלמיד חכם הנה כעין סעודת שבת, ולא ניכר שהיא לכבוד פורים וירושלמי ה"ל אסור, ובפרט ל' זירא דכך הוה מזמני לי' לא אזיל רק משום אתיקורי הוא דמיקרי ביה [חולין מ"ד ס"ע"ב] ועבדי טובא לכבודו בכל הזמנים וא"כ אין סעודת פורים ניכר וקשה איך עבדי' ר' זירא ורבה סעודת פורים בהדדי. וי"ל דס"ל דלא כהירושלמי, דשפיר יש היכר כיון שמשנת בחיוב בסומי מה שאינו בשאר שבת וי"ט ואיתא היכרא משו"ה עבדי' בהדדי. ולפי"ז לק"מ קושית פרי חדש, דלשתא כי הוה הדר ובעי למיעבד סעודת פורים בהדדי אמר ר' זירא ממה נפשך, אי לא תתכסם וליכא שינוי בגוף הסעודה א"כ איך יוצאים ידי חובת סעודת פורים, ואי תתכסם לאו בכל שעתא מתרחיש ניסא..... אדרבא לפ"ז יש להביא ראיה לרבינו אפרים, דאיך עלה על דעת ר' זירא ששום אדם לא יאכל סעודת פורים עם בני ביתו מפני הסכנה אלא יתבונן בחדרי חדרים, אלא ע"כ מאותה שעה נתבטלה מצוה דבסומי בפוריא ורק להזמין תלמיד חכם אצלו אינו נכון, משום שאינו ניכר וכנ"ל: ויש לדחוק ולומר שאין חשש סכנה עם בני ביתו דלבו גס בהם וגייסי אהדדי, רק רעים אחרים המרבים התעוררות ושמחה איכא סכנה. והנה פ"ק דמגילה [ג' ע"א] אמרינן משפחה ומשפחה לאתווי משפחות כהונה ולוים שמבטלים עבודתן וכו', והנה רש"י בפי' מגלה [ט' - כ"ח] כתב ע"ד פשוט שיתאספו משפחות וישמחו בפורים, וא"כ קשה מנ"ל לש"ס ללמוד מה דמבטלים עבודתן הא אפשר לפרש כפשוטו, אלא ע"כ ס"ל לש"ס כיון דמצוה לבסומי אין נכון להתאסף משפחות משפחות אלא כל אחד עם בני ביתו, ובמקום אחר כתבתי (אורח חיים קפה) דבמס' שבת פרק מי שהחשיר [קנ"ו ע"א] א"ל רבה אמר במזל מאדים ואיני לא מזהל ולא טבח ולא אונן וא"ל אבי' מר נמי עניש וקטיל ע"ש, ואי הא מימרא דאבי' הוה בתר עובדא דשחטי' לר' זירא צ"ל דלא הוה בעי למימר מר נמי שחטי' לר' זירא וצ"ל משום דהדר אחי' ע"י תפלתו לא בעי למתלי' במזל מאדים, מ"מ לק"מ קושית רבינו אפרים, ד"ל סבירא ליה להרי"ף דשומר מצוה לא ידע דבר רע וע"י מצוה לבסומי לא יארע משול, אך היכא דשכיחא הזיקא כגון רבה דהוה במאדים לא מהי הגנת המצוה לכפסחים ח' ע"ב], אבל מי שלא ידע כפשוטו שהיא במזל מאדים א"צ לחוש לזה, דאזילין בתר רובא ושומר פתאים ה' כדאיתא שם במס' שבת ע"ש, ה' שומר ומגין לשומרי מצותיו:

(147)

תוספות מסכת מגילה דף ז עמוד ב

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - בירושלמי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים.

(148)

רא"ש מסכת מגילה פרק א סימן ח

ח אמר רבא מיהייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. אמרי' בירושל' (פרק בני העיר הלכה ז) שצ"ל אחר קריאת המגילה ארור המן ברוך מרדכי. ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל ישראל גם חרבונה זכור לטוב.

(149)

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ג [דף עג טור ג]

רבי חייה בריה דרבי אדא דיפו רבי ירמיה בשם רבי זעורה צריך לאומן בנפיתה אחת ועשרת בני המן עמה א"ר יוסי בי רבי בון צריך שיהא איש בראש דפא ואת בסופה שכן הוא שניץ ונחת כהדין קונטרה רב אמר צריך לאמר ארור המן ארורים בניו אמ' ל' פניחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב

(150)

מהרש"א תיודושי אגדות מסכת מגילה דף ז עמוד ב

מיהייב איניש לבסומי כו' בין ארור המן לברוך כו'. יש לפרש ע"פ מ"ש יש צדיק ורע לו בעולם הזה שאינו צדיק גמור כדי שיקבל עונשו בעולם הזה ויש רשע וטוב לו בעולם הזה רשע שאינו גמור כדי לסודרו בעולם הבא אבל יש צדיק גמור שזוכה כו' שזוכה לכו' שולחמות לאכול הפירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כמו מרדכי שזכה לכל הגדולה גם בעוה"ז וכן בהיפך ברשע גמור שאין לו זכות כלל כמו המן שהיה מזרע עמלק ועשו שאבד גם עולם הזה. וע"ז אמר דחייב לבסומי בפוריא כ"כ עד דלא ידע כו' היינו שאינו מותו לבו להבחין מדרכה גדולה שיש בין ארור המן שהיה רשע גמור ואבד שתי העולמות לבין ברוך מרדכי שהיה צדיק גמור שזכה לשתי עולמות:

(158)

חכמת מנוח על מגילה דף ז עמוד ב

[A block of handwritten text in a smaller script, likely a commentary or a specific halachic ruling, partially obscured by a stamp.]

(159)

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב

(ד) בין ארור המן - שזה מפלה ראשונה שניטל מקמה רבה ממנו ועוד טובה יתרה מזה גדולת מרדכי שבירכו הקב"ה שעלה למעלה ראש והנה קודם משתכר נתן בודאי תודה להשי"י על שתי הטובות וע"כ אחז"ל שלא יפסיק מלתן שבח ע"ז בשמחה עד שיבוא לידי כך שלא יבחין עוד מה בין טובה זו לזו. ועיין בא"ז דמ"מ יראה להיות זהיר בענין נט"י וברכת המוציא ובהמ"ז ויהיה שמחה של מצוה.

(160)

ספר אבודרהם פורים

ואמר בפרק קמא דמגלה (ז, ב) מחייב איניש לאיבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. יש מפרשים עד שיתחלף לו המן במרדכי ומרדכי בהמן. ויש מפרשים כי ארור המן עולה למינו ברוך מרדכי. וז"ל עד שלא ידע לכיון החשבון. ובעל המנהגות כתב ונראה בעיני שפיוט היה שעל הבית האחד. ענינו ארור המן ועל הבית האחר ענינו ברוך מרדכי וצריך צילתא שפעמים שאין אדם מתכוין וטועה. והרב ל' יצחק עשה פ"ט בדוגמא זו. או שמא מפני שלא היו רגילין לשתות יין כדאמרין בירושלמי (פסחים פ"ג) רבי יונה שתי ארבע כסי בלילי פסחא וחזיק רישיה מדפסחא ועד עצרתא. ר' יהודה ב"ר אלעאי שתי ארבע כסי וחזיק רישיה עד בי הגא ועל כן היו מתבסמין ומרגישין במעט יין אבל אנחם שרגילין בו ואין אנו משתכרין מהרה אין לשתות יין כל כך ע"כ. ואם תאמר האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט. ויש לומר מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשוורוש היו על ידי משתה כי בתחלה נטררה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין שאמר (אסתר א, י) ביום השביעי כטוב לב המלך בין אמר להביא את ושתי וגו'. ובה אסתר תחתיה על ידי משתה שאמר (שם ב, יח) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו'. וכן עיני המן ומפלות על ידי משתה היין היה. ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר ועתה יהיה זכר הנס הגדול בשתיית היין.

(17)

שערי תשובה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב

[ב] וישן - עבה"ס ועיין בסידור עמודי שמים שכת' שאבין הגאון ז"ל היה מהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו. ומי שהוא חלש בטבעו או שמתסטה עד שאפשר שיבא עי"ז לידי מעשה או דברים שלא כהוגן אין לו לשתות יותר מדאי וראה לדבר ריב"א ודוק עכ"ל. וכוננו במ"ש ריב"א הוא ר"ת ל' יהודה בר אילעי ר"ל שר"י בר אילעי. אמר בירוש' דלא שתי אלא מפסחא לפסחא וחוגרי צדעי כו' משמע דפורים לא שתה כיון ששתיתו היה מזיק לבריאת גופי:

18) סור אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה

וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי

19) רמב"ם הלכות מגילה ותמכה פרק ב הלכה טו

כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות

20A) הגהות מיימוניות הלכות מגילה ותמכה פרק ב הלכה טו

[ב] פ"ק אמר רבא מחייב איניש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כתב ראב"ה דכל הני למצוה בעלמא ולא לעכב:

20B) שו"ת מהרי"ל סימן ט

שאלה ט. בפר"ק דמגילה אמר רבי אבהו הקורא צריך לקרות עשרת בני המן בתשימה אחת כו'. והנה מספקא הו' לראב"ה אם הוה למצוה או לעכב. וגבי צריך לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי על זה כתב ראב"ה למצוה ולא לעכב. ותימא לי מאי שמי' דלא מספקא גם כן בזה כיון דתרווייהו נאמר צריך. תשובה. הא דאמר רבה חייב אדם לבסומי. ודאי מצוה בעלמא הוא הכי משמע לישא מחייב אדם כו'. ולא קאמר סעודה כך דינא לכה"ג וסעמא דימי משתה כתיב ואיכא משתה בלא שכרות. תדע דרב יוסף יליף מיניה שאסור בתענית. מכלל דפיק בלא שכרות ובסומי כולי האי

תרצה (א) אב"ל בחידושי אגודה (מגילה סי' ו) ובתולדות אדם ותוהו נתיב י' חלק א' (סב ע"ג) כתב דחשבון ארור המן ובכרך מרדכי שוה וצריך להשתכר עד דלא ידע החשבון. ומהרי"ב כתב בדושה לומר שישתכר ויישן ולא ידע בין ארור המן וכן משמע במיימר והמנהגים כתבו דפיוט אחד היה שהיו עונין על בית אחד ארור המן ועל בית א' ברוך מרדכי בן וצריך צילוחא שלא יטעה לפעמים. כתבו

דרכי משה סימן תרצה 21A)

21B) שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב

חייב אינש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: וי"א דא"צ להשתכר כל כך. אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן. ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ב). ואחד המרבה ואחד הממעיט. ובלבד שיכין לבו לשמים.

22A) ערוך השולחן אורח חיים הלכות מגילה סימן תרצה

בגמ' [ד'] איתא דמחייב אינש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי והדבר מתמיה דא"כ צריך לכוות שכור הרוב לשכור של לוס. והרמב"ם לא כתב בלשון זה וכתב דשותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו עכ"ל. ואולי היה מפרש עד דלא ידע וכו' מפני שנרדם וזהו כמ"ש רבינו הרמ"א וז"ל וי"א דא"צ להשתכר כל כך אלא שישתה יותר מלימודו וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי ואחר המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכין לבו לשמים עכ"ל וזהו כדברי הרמב"ם: אך אינו מובן לפ"ז למה היה לה להש"ס לומר בלשון משונה עד דלא וכו' לימא חייב לבסומי עד שירדם. ולכן יותר נראה דאין כוונת הרמב"ם לפרש הגמ' כן אלא שדחה מאמר זה מהלכה כמ"ש הר"ן בשם רבינו אפרים שכיון דמבואר בגמ' שאירע סיבה ע"י זה ע"ש נדחה זה מהלכה. אבל הסור והש"ע כתבו ממש בלשון הגמ' עד דלא ידע וכו' והיא תמוה. ויש שכתבו לענין המספר דבמספר שניהם שוה וכשהוא מבוסס קצת לא יוכל לחשוב. והתוס' [ד"ה דלא ידע] כתבו דהכוונה כפי הירושלמי ארור וכו' ארורה זרש וכו' ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים ע"ש וכוננתם דבזה יש אריכות קצת וכשהוא מבוסס קשה לאמר כולי [ב"ח]: ויש לפרש עד דלא ידע וכו' כלומר עד שלא יוכל להכריע איז טובה היתה יותר גדולה לפיטם אם מפלת המן אם גדולת מרדכי [עט"ז]. ובהגהת מיימוני בשם ראב"ה כתב דזהו למצוה ולא לעיכובא ע"ש. ואינו מובן דהא אומר לשון חייב מחייב אינש לבסומי וכו' וי"ל שיש לפרש דה"פ מחייב אינש לבסומי כלומר דהוה חייב על כל אחד עד דלא ידע וכו' כלומר והרשות ביד השותה לשתות עד דלא ידע וכו' דבדוואי אין כל בני אדם שוים בזה ואומר דהחייב על כולם כל אחד לפי מדרגתו והרשות עד דלא ידע וכו' אפילו אם שותה עד דלא ידע לא נעור בו. אמנם רבינו הבי"ב בספר הגדול כתב בשם אורחות חיים וז"ל חייב אינש לבסומי בפורי'א לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים וכמה עבירות זולתן אך שישתה יותר מלימודו מעט עכ"ל. וקשה דא"כ מאי עד דלא ידע וכו'. ואם מפרש כאיזו פירוש שנתבאר איר סתם רבינו הבי"ב דבריו בש"ע דלהדיא משמע שכרות גמורה וצ"ע. ואולי יפרשו עד ולא עד בכלל ולמעשה יש להתרחק מן השכרות ובפרס שתיית יי"ש שבשכרותו יתמלא קיא צואה ורק לשתות מעט יותר מלימודו ולישן קצת:

22B) משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב

(ה) וישן ומתוך שישן וכו' - וכן ראוי לעשות [פמ"ג]:

(23)

מטה משה סימן תתריב

עכ"ל. ואף אותם המשתכרים יהיו כל כוונתם לשם
 שמים כדי לזכור הגם שבא במשתה היין ולא
 כאותם המשתכרים כדי למלאות גרוגם כאשר
 ראיתי רבים בני אדם אשר המה ביהן שגו טקו
 פלילים ומרבים בימי המורים האלה לעשות שחוק
 וקלות ראש ואינם חוששים להתמלל בימים האלה
 ואדרבה פרימים קלות בשעת התפלה לקריאת
 מגלה ומערבבים החזן עד כי קולו לא ישמע גם
 באכלם לבם ועיניהם שם על מעדניהם ולא נשאו
 את ראשם לא הביטו העולם העליון אשר ה' אלהי
 ישראל בא בו. ולא יחששו לא על נטילת ידים ולא
 על ברכת המוציא. ולא על ברהמ"ו. עד כי נדמה
 לרוב המון שבשני הימים האלה הותר לבני אדם
 לפרוק עול תורה מעליו ומצות. וכל המרבה להיות
 משוגע הרי זה משובת. וכל זה הוא בלי ספק רע
 ומר הוא עון פלילי כי לא הותר לנו רק שמחה לא
 שחוק וקלות ראש. וכל המבטל תפלה ואינו שומע
 מקרא מגלה מלה במלה הרי זה חוטא ומתחייב
 בנפשו ואי אפשר לכל אשר בשם ישראל יכונה
 לפרוק מעליו עול מלכות שמים אפי' שעה אחת.
 ולא מצינו לראשונים שהיו מתעסקים בקלות ראש